

В89

P-У

2180

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

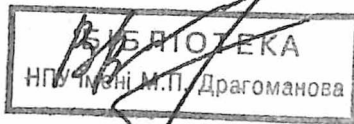
ВУКОЛОВА Віолета Олександрівна

УДК 811.161.1'42:81'373.47

**ЕКСПРЕСИВИ ЯК СИГНАЛИ ПІДТЕКСТОВОЇ
ІНФОРМАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО
«БРАТИ КАРАМАЗОВИ»)**

10.02.02 – російська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

Київ – 2004

100310102

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі російської мови Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ІВАНОВА Людмила Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
професор кафедри російської мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
МОЛОТАЄВА (СЛУХАЙ) Наталія Віталіївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри російської мови;

кандидат філологічних наук, доцент
КОВТУН Тетяна Валентинівна,
Київський міжнародний університет,
доцент кафедри масової комунікації.

Провідна установа: Київський національний лінгвістичний
університет, кафедра фонетики
та граматики слов'янських мов,
Міністерство освіти і науки України,
м. Київ.

Захист відбудеться "20" квітня 2004 року о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.04 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано "18" березня 2004 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П.ГАЛЬОНА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Дослідження вітчизняних та зарубіжних мовознавців у галузі тексту (І.Беллерт, І.Р.Гальперін, Т. ван Дейк, В.Дресслер, В.А.Звегінцев, В.А.Кухаренко, Т.В.Матвєєва, Л.М.Мурзін, А.Ф.Папіна, О.О.Селіванова, З.Я.Тураєва та інші) дали змогу надати йому статус найвищої комунікативної одиниці, посередника комунікації між адресатом і адресантом. Підхід до тексту як складного комунікативного механізму визнається сучасними лінгвістами основоположним. З огляду на останні дослідження мовленнєвої діяльності, мовленнєвого впливу та змістового сприйняття, проблеми цілісності тексту, фонових та енциклопедичних знань, пресупозиції, стилю набувають особливої актуальності. Процес читання вже давно порівнюється з діалогом між письменником і читачем, що дає змогу розглядати текст, а точніше, інформацію, яка в ньому міститься, з двох боків. У лінгвістиці та літературознавстві умовний поділ тексту на текст автора (адресанта) і текст реципієнта (читача) зумовив різноаспектність його дослідження. Засновником підходу, який вивчає “авторський” текст, був М.М.Бахтін, інший шлях вивчення – від читача – було розроблено М.О.Рубакінім. Визначальним в організації тексту є задум автора. Для адекватного сприйняття вихідної інформації автору необхідно підкреслити те, що, на його думку, є суттєвим, головним, а також дати реципієнтові можливість зрозуміти систему прихованих мотивів, тобто його внутрішній зміст. Часто цей прихований, внутрішній зміст повідомлення виявляється важливішим і багатшим за зовнішній. Особливо актуальним це твердження є для художніх текстів, які розглядаються як поліфонічні структури, що включають кілька “голосів” (М.М.Бахтін), “планів” (Л.Долежел), “пластів” (Р.Інгарден). Підтекстова інформація художнього твору стала об’єктом уваги лінгвістів порівняно недавно – протягом останніх 30-40 років, і проблеми, пов’язані з цією галуззю досліджень, є актуальними у сучасному вітчизняному і зарубіжному мовознавстві.

Необхідно відзначити, що роль експресивів у створенні змістово-підтекстової інформації художнього твору вивчена лінгвістами недостатньо. Між тим, експресивний план – це один із найважливіших планів тексту, який є похідним від його комунікативної природи і необхідним для реалізації прагматичних завдань. Проблема експресивності – одна з кардинальних у лінгвістиці, оскільки вона пов’язана з емоційним ставленням автора до повідомлення. Отже,

актуальність дослідження зумовлюється необхідністю аналізу експресивів з погляду їхньої мовної репрезентації, психолінгвістики і когнітивної науки та з'ясування особливостей функціонування експресивних одиниць як сигналів підтекстової інформації художнього тексту; необхідністю з'ясування значення змістово-підтекстової інформації для адекватної інтерпретації художнього твору, ролі мовної особистості, яка створює текст.

У лінгвістичній літературі проаналізовано мову великих і малих творів Ф.М.Достоевського, проте немає жодного дослідження, присвяченого вивченню ролі експресивів у створенні підтексту художнього твору. Актуальність дослідження посилюється тим, що роман "Брати Карамазови" належить перу зрілого майстра, оскільки його було написано в останній період творчості письменника.

Матеріалом дослідження є роман Ф.М.Достоевського "Брати Карамазови" (Достоевский Ф.М. Собрание сочинений в двенадцати томах. – М.: Правда, 1982. – Т. 11, Т. 12.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексної наукової програми Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова "Дослідження проблем гуманітарних наук", входить до плану науково-дослідної роботи кафедри російської мови і є складовою частиною комплексної теми "Проблемні питання сучасної російської мови".

Мета дослідження – визначити особливості експресивних засобів роману Ф.М.Достоевського "Брати Карамазови", з'ясувати їхню роль у формуванні підтексту літературного твору.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань:

- виділити і описати різні види підтекстової інформації, а також мовні засоби створення підтексту в художніх творах;
- визначити значення і роль символів прецедентних феноменів для формування глибинного смислу роману;
- дослідити експресивні можливості мовних засобів, які зазнають виділення в тексті роману "Брати Карамазови";
- схарактеризувати експресивні засоби з погляду відображення ними імпліцитної авторської оцінки;
- виявити прагматичний аспект підтекстової інформації з урахуванням ситуації автор-адресат;
- дослідити значення експресивів як засобів емоційного впливу на читача.

Об'єкт дослідження – підтекстова інформація роману Ф.М.Достоевського "Брати Карамазови".

Предмет дослідження – експресивні власне авторизовані антропоніми, прецедентні номінації та вислови, сильні позиції тексту роману Ф.М.Достоевського “Брати Карамазови”.

Методи дослідження визначаються специфікою роботи та поставленими завданнями. У дисертаційній роботі використано описовий метод з елементами порівняльно-зіставного та функціонального методів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше проаналізовано експресивні мовні засоби роману “Брати Карамазови” з погляду їхнього функціонування як сигналів підтекстової інформації твору. Визначено особливості антропонімів, символів прецедентних феноменів і сильних позицій тексту, що дає змогу розглядати їх як експресивні засоби, які впливають на глибину сприйняття тексту. Виявлено прагматичні характеристики тексту роману “Брати Карамазови”, які уможливають інтерпретацію змістово-підтекстової та змістово-концептуальної інформації твору та їх втілення залежно від цілової настанови автора, оцінки, часу написання, фактора адресата.

Теоретичне значення полягає в тому, що результати дослідження сприятимуть поглибленню знань про змістово-підтекстову інформацію художнього твору; розширять перелік засобів створення підтексту; дадуть можливість визначити місце мовних експресивних засобів у контексті сучасної когнітивної науки й психолінгвістики. Розроблена методика аналізу може бути застосована до вивчення творів інших письменників, а також у подальшому дослідженні творчості Ф.М.Достоевського.

Практичне значення. Результати, матеріали, теоретичні положення дисертації можуть бути використані у написанні підручників і посібників зі стилістики, лінгвоаналізу, у практиці викладання стилістики сучасної російської мови, лінгвістичного аналізу художнього тексту, лінгвокультурології, у проведенні спецкурсів з лінгвостилістики і лінгвістики тексту, у вивченні ідіостилію письменника на спецсемінарах. Окремі матеріали можуть бути корисними як коментарі до творів Ф.М.Достоевського.

Апробація результатів дисертації та їх впровадження. Основні положення дисертаційного дослідження було обговорено на засіданнях кафедри російської мови НПУ ім. М.П.Драгоманова. Висновки роботи, окремі положення викладені у доповідях, представлених на Всеукраїнській науковій конференції “Лексико-граматичні категорії у функціональному аспекті” (м. Херсон, 25-26 березня 2002 р.), IX Міжнародних Карських читаннях “Є.Ф.Карський і сучасне

мовознавство” (м. Гродно, 16-17 травня 2002 р.), Всеукраїнській науковій конференції “Сучасні тенденції розвитку слов’янських мов (присвячується пам’яті проф. М.М.Пилинського)” (м. Київ, 18-19 грудня 2002 р.), Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми сучасної лексикології і граматики слов’янських мов” (м. Вінниця, 5-6 листопада 2003 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції “Російська мова і література: проблеми вивчення і викладання в Україні” (м. Київ, 25-26 листопада 2003 р.), X, XI, XII Міжнародних наукових конференціях імені проф. Сергія Бураго “Мова і культура” (м. Київ, 26-29 червня 2001 р., 25-28 червня 2002 р., 23-27 червня 2003 р.).

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 04/3 від 15.01.2004 р.), Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка № 04-10/152 від 29.01.2004 р.).

Основні положення дисертації викладено в 7 публікаціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку умовних скорочень, списку використаної літератури (250 найменувань). Обсяг дисертаційного дослідження без списку використаної літератури – 214 сторінок, повний обсяг роботи – 234 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано вибір теми, актуальність досліджуваної проблеми, сформульовано мету і завдання дослідження, охарактеризовано методи, наукову новизну роботи, теоретичне і практичне значення, наведено відомості про її апробацію.

У першому розділі «Специфіка підтекстової інформації та способи її експлікації» обґрунтовано поняття тексту як лінгвістичної категорії, як „комунікативного вербального акту” (А.Ф.Папіна). На особливу увагу заслуговують його найважливіші характеристики – текстові категорії, серед яких насамперед виділяються інформативність, пресупозиція, семантична зв’язаність, інтеграція, цілісність, завершеність (Н.В.Слухай).

У першому розділі одна з провідних категорій тексту – категорія інформативності – розглядається як гетерогенна багатоканальна властивість художнього тексту, яка, попри її неоднорідність, має єдину спрямованість на розкриття концепту твору (В.А.Кухаренко). Інформація

поділяється за прагматичним призначенням на змістово-фактуальну, змістово-концептуальну і змістово-підтекстову (І.Р.Гальперін).

Змістово-підтекстова інформація характеризується як прихована інформація, отримана з фактуальної інформації завдяки здатності одиниць мови породжувати асоціативні та конотативні значення. Вона не є однорідною за своїм характером й обсягом. Підтекстова інформація поділяється на ситуативну, що виникає у зв'язку з викладеною раніше інформацією, і асоціативну, яка не пов'язана з фактами, описаними в тексті, але співвідноситься з особистим і суспільним досвідом читача.

Поняття підтексту розглядається як ключове поняття, що лежить в основі виділення змістово-підтекстової інформації. Теоретичним підґрунтям лінгвістичних розвідок підтексту вважають вчення Б.О.Ларіна про "комбінаторні прирощення" і теорію В.В.Виноградова про "потенційну семантику реплік". Підтекст визначається як лінгвістичне явище, зумовлене здатністю речень породжувати додаткові смисли завдяки різним структурним особливостям, своєрідності поєднання речень, символіці мовних фактів (І.Р.Гальперін). В основі феномена підтексту лежить надання вислову додаткового, особливого смислу, що не впливає безпосередньо з лінійно реалізованих значень одиниць тексту. На зовнішній лінійний ряд нашаровується безліч різних значень, текст організовується таким чином, що контекстуальні значення повідомлення, яке розгортається, реалізуються двічі: експліцитно, через лінійні зв'язки і ланцюжки мікроконтекстів, та імпліцитно, через дистантні зв'язки одиниць усього тексту.

Підтекст не має власних засобів вираження, він утворюється внаслідок поєднання експліцитних засобів мови. На глибину сприйняття тексту разом із суб'єктивними факторами впливають об'єктивні, до яких належать властивості та якості власне тексту: його позамовний зміст, сукупність мовних засобів, що представляють в тексті цей зміст, а також фонетичних, графічних, лексичних, синтаксичних та інших планів тексту. Отже, для адекватного сприйняття підтекстової інформації, яку закладено в тексті художнього твору, реципієнт повинен розпізнати й інтерпретувати сигнали підтексту, що в ньому об'єктивно існують.

У роботі сигнал розуміється як часовий процес, що відображає повідомлення і діє своїм інформаційним значенням (І.В.Арнольд). Мовна одиниця поза мовленням має лише потенційні властивості, які можуть виявитися (Ш.Баллі, М.Ю.Федосюк). Під час уживання цієї одиниці в мовленні відбувається її актуалізація, тобто перехід з мови у мовлення і реалізація тих потенційних властивостей, яких потребує

конкретна мовленнєва ситуація. У розділі доводиться, що поняття “актуалізатор” як такий показник, що приз’яжує зміст мовних виразів до знань учасників мовленнєвого акту і реалізується на рівні мікроконтексту, ширше за поняття “сигнал підтекстової інформації” – явище макроконтекстуальне, що потребує усього тексту для своєї повної реалізації.

Обґрунтовується можливість вивчення експресивів як сигналів підтекстової інформації. За основу такого підходу береться думка В.А.Маслової про те, що підтекстова інформація є експресивною за психологічними умовами сприйняття підтексту. Експресивність мовлення розглядається як не-нейтральність, деавтоматизація, які надають мовленню оригінальності та виразності, пов’язаної з тим, що сигнал підсилюється і тому виділяється із загального потоку. Явище експресивності включає, крім власне експресивності, ще й емоційність та образність, тому що саме вони є засобом посилення враження і стимулом для позитивної чи негативної емоційної реакції реципієнта. Отже, основною функцією експресивності є посилення впливу на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери особистості реципієнта.

На особливу увагу заслуговують два види текстової експресивності: експресивність, що створюється внаслідок взаємодії текст – автор, і експресивність, яка визначає відношення текст – реципієнт. Реалізація першого типу експресивності відбувається через комунікативну організацію тексту, його модальність, прагматичну спрямованість. Присутність другого типу зумовлюється тим, що кожний реципієнт сприймає текст крізь призму свого індивідуального досвіду, власних уявлень та інтересів. Для визначення її характеристики експресивності в роботі аналізуються специфічні сигнали, що експлікують її наявність, – експресиви. Під експресивами слід розуміти мовні одиниці, основною семіологічною функцією яких є експресія, тобто посилення впливової сили за рахунок сем підсилення, образності та ін.

У романі Ф.М.Достоевського особливо яскраво представлено підтекст з емоційною домінантою смислу, головними сигналами якого є експресиви. Підтекст створюється завдяки акумуляції конотацій, що формуються власними іменами. Антропоніми поділяються на дві основні групи: власне авторизовані номінації та антропоніми нульової авторизації. Серед перших особливо виділяються “промовисті” імена та імена, що непрямо характеризують персонаж, а також номінації, утворені експресивними формантами. Другу групу антропонімів було включено до категорії символів прецедентних феноменів, інтерпретація яких залежить від тезауруса читача.

Як засоби формування і експлікації підтексту розглядаються всі сильні позиції роману “Брати Карамазови” (назва, заголовковий комплекс, присвята, епіграф, пролог, перші рядки твору, епілог, заключні рядки роману). Найбільша різноманітність засобів експлікації підтексту спостерігається в межах заголовкового комплексу роману.

Експресивні засоби мають велике значення для адекватного сприйняття й інтерпретації підтекстової інформації роману “Брати Карамазови”. Основними функціями експресивів як сигналів підтекстової інформації є: алюзивна, прагматична, функція характеристичної та емоційного впливу.

У другому розділі «Культурний фон роману Ф.М.Достоевського “Брати Карамазови” та його роль у формуванні підтексту твору» аналізується значення правильного сприйняття культурного фону для відповідного розуміння закладеної автором підтекстової інформації. Фонові знання здебільшого є кодом, що дає змогу читачеві проникнути в глибинний шар інформаційного потоку – пласт концептуальної та підтекстової інформації, який не представлено експліцитно. Культурний фон роману “Брати Карамазови” актуалізується двома основними засобами: антропонімами та прецедентними феноменами.

Антропоніми як специфічні знаки входять до фонових знань лінгвокультурної спільності. Антропонімікон художнього твору створює свою систему, яку визначено особливостями стилю письменника. Письменник здійснює вибір і обробку словесного матеріалу, його авторизацію. У ракурсі антропонімії під авторизацією розуміють ступінь обробки словесного матеріалу під час створення антропоніму, а також характер зв'язку номінації з денотатом. У тексті роману “Брати Карамазови” виявлено два типи літературних антропонімів: власне авторизовані імена, які функціонують як номінації для художньо реальних денотатів, та антропоніми нульової авторизації, до яких належать власні імена реальних осіб, персонажів прецедентних текстів, які за екстралінгвістичних умов закріплено у фонових знаннях лінгвокультурної спільності. Останні входять до складу символів прецедентних феноменів.

Типові номінації, що зазнають у літературному творі функціональної перебудови, є омонімами реальних власних імен, які властиві нормі певного мовного колективу. Вступаючи в смислові зв'язки з контекстом, антропонім набуває практично безмежної валентності. Для російської мови, яка має різні форми індивідуалізації людини за допомогою онімів, суттєво, який лексичний тип номінації та у якій формі вживається у кожному окремому випадку: особове

ім'я, ім'я по батькові, прізвище, псевдонім. Конкретне слововживання антропоніма актуалізує суттєву інформацію про денотат, потенціал внутрішньої форми, що може його характеризувати, а також підтекстову інформацію, яка необхідна для розуміння концепції твору.

Для характеристики власне авторизованих антропонімів роману та їхньої ролі у формуванні підтексту усі номінації поділено на три групи залежно від ступеня важливості персонажа, який названо тим чи іншим ім'ям: 1) антропоніми, що називають головних героїв; 2) номінації другорядних персонажів; 3) імена епізодичних персонажів.

Спостереження показали, що антропоніми, які називають головних героїв роману "Брати Карамазови", функціонують як експресивно-стилістичні засоби, значення яких визначається змістово-підтекстовою інформацією. Антропоніми цієї групи стають експресивними сигналами підтекстової інформації в таких випадках:

1. Коли внутрішня форма імені містить інформацію, яка пізніше експлікується у тексті. Так, прізвище родини *Карамазови* функціонує як номінація, що непрямо характеризує героїв. Утворений від тюрк. *кара* – 'чорний' і рос. 'мазати' антропонім *Карамазов* функціонує як ім'я-характеристика персонажів. Доказом того в тексті є вживання форми *Черномазов* як помилкової. Однак така обмовка не може бути випадковою, вона будується на прийомі посилення образності, асоціативності слів, завдяки чому номінація *Карамазов* набуває додаткових конотацій.

2. Коли ім'я має апелюючий, який характеризує героя. Конотація прізвища *Смердяков* створюється нетиповим для російського антропонімікону словом *смердеть*. Асоціація, що викликається мотивуючим словом, пов'язана з неестетичним об'єктом реального світу, тому функцію цього антропоніма визначено як експресивну. Більше того, існує ще одна мотивація прізвища *Смердяков* – *смерд* (людина низького походження), що вказує на соціальний статус героя, який у романі був слугою.

3. Коли фонетичне оформлення номінації має певні конотації. Канонічні імена зі звуком [ф] набувають негативної конотації (за В.М.Калініним). Отже, антропоніми *Федор*, *Аграфена* характеризуються наявністю проспективно спрямованого підтексту. Номінація *Федор* вказує на негативні риси й характеристики персонажа, які потім підтверджуються в тексті, а ім'я *Аграфена* експлікує ставлення до героїні з боку суперниці.

4. Коли в тексті є протиставлення різних форм чи моделей номінації одного імені, оскільки вибір тієї чи іншої форми літературного антропоніма є зовсім не випадковим і має ключове значення для

інтерпретації підтекстової інформації. Люди, які люблять Дмитрія Карамазова (Альоша й Грушенька), називають його *Митя*, в той час коли батько, який ненавидить старшого сина, зве його *Митька*.

5. Коли в номінаціях використовуються словотвірні форманти, які мають конотативне значення. У цьому випадку експресивна деривація стає яскравим засобом експлікації емоцій. Форми *Алексейчик*, *Алешенька*, *Алешечка* є сигналами позитивного ставлення до героя з боку інших персонажів роману.

Номінації, що називають другорядних персонажів, поділяються на чотири групи залежно від їхньої функції в тексті роману:

1. Антропоніми, що виконують дейктичну функцію і характеризуються мінімальним обсягом змістово-підтекстової інформації (*Петр Фомич Калганов*, *Николай Ильич Снегирев*).

2. Загальномовні нейтральні номінації, що набувають у тексті роману контекстуального експресивного значення. Так, прізвище *Ракитин* співвідноситься з апелятивом 'ракита', який має в російській народній традиції символічне значення і пов'язується з мотивом повішання. Антропонім *Ракитин* підказує читачеві асоціації, які знаходять підтвердження у подальшій розповіді: персонаж продає Альошу за 25 рублів, за якими „ховаються" відомі 30 срібників. Отже, прізвище характеризується глибокою символікою і асоціативністю, експлікує зіставлення *Ракитина* з Іудою, а Альоші – з Христом.

3. Марковані російські імена, які можуть містити значення маркованості в семантиці, коли вони співвідносяться зі значенням апелятива (*Красоткин* – позитивні авторські характеристики, *Лягавый* – пейоративність), а також набувати її за допомогою словотвірних засобів (*Илюшечка* – суфікс *-уш(а)* має значення близькості, суфікс *-ечк(а)* має відтінок ніжності, яка асоціюється з малюками).

4. Іншомовні антропоніми, які виконують у тексті роману "Брати Карамазови" функцію національної і соціальної типізації. В окремих випадках спостерігається набуття антропонімами здатності виражати позитивну, пейоративну чи іронічну оцінку. Так, прізвище лікаря *Герценштубе* викликає асоціації екстралінгвістичного характеру, крім того, походження номінації пояснюється німецькими словами *Herz* 'серце' і *Stube* 'кімната', сполучення яких можна перекласти як 'сердечна, домашня людина'. Таке припущення підтверджується в романі авторськими характеристиками: *Был он врач добросовестный, человек прекрасный и благочестивый...* Отже, іншомовний антропонім виконує функцію характеристизації. Підтекст є проспективно спрямованим, експліцитно підтвердженим пізніше в романі.

Серед номінацій епізодичних персонажів підтекстову інформацію містять оказіональні імена, які мають чіткий апелятив або асоціації певного характеру. Штучні прізвиська *Колбасников*, *Дарданелов*, *Корнеплодов* надають розповіді комічного відтінку.

Культурний фон роману представлений також символами прецедентних феноменів. Прецедентні феномени – це феномени 1) значимі для тої чи іншої особистості в пізнавальному та емоційному плані, 2) ті, що мають позаособистісний характер, 3) звертання до яких відновлюється неодноразово в дискурсі мовної особистості (за Ю.М.Карауловим). Серед прецедентних феноменів виділяються прецедентні тексти і ситуації. Вербалізація прецедентних феноменів відбувається за допомогою символів прецедентних феноменів, які входять до когнітивної бази, багаторазово відтворюються у мовленні для актуалізації тексту чи ситуації і пов'язаних з ними конотацій. У тексті роману “Брати Карамазови” символами прецедентних феноменів є прецедентні імена (антропоніми нульової авторизації) і прецедентні вислови.

Антропоніми нульової авторизації поділено на групи відповідно до спектрів фонових знань: література (*Пушкін*, *Шиллер*; *Гамлет*, *Чацкий* та ін.), театр (*П'єро*), музика (*Направник*), живопис (*Крамской*), історичні постаті (*Екатерина*, *Александр Македонский*, *Цезарь* та ін.), релігія (*Паусий Величковский*, *Лютер*, *Магомет*; *Иисус Христос*, *Каин*, *Адам*, *Ева* та ін.), античність (*Венера Милосская*, *Феб*, *Юпитер*), наука (*Эвклид*, *Клод Бернар*), сучасники Ф.М.Достоевського (*Елисеєвы*, *Олсуфьев*, *Смарагдов* та ін.).

Основними функціями антропонімів нульової авторизації як сигналів підтекстової інформації є такі:

1) алюзивна, за допомогою якої актуалізуються відомі події, що пов'язані з конкретними людьми чи персонажами (*...Иван вдруг схватил со стола стакан и с размаху пустил в оратора. ... – вспомнил Лютерову чернильницу!* – алюзія на легенду про те, як Лютер кинув чернильницю у чорта, коли той заважав йому перекладати Біблію);

2) функція характеристизації: перетворюючись на ім'я-символ, антропонім набуває здатності викликати певний інваріант сприйняття прецедентного імені (*Это тело, может быть, обещало формы Венеры Милосской* – антропонім характеризується певним комплексом стійких конотацій, які закріплено у фонових знаннях читача);

3) функція вираження оцінки, коли ім'я є еталоном, на який спрямована апеляція і який найповніше втілює певну властивість (*Мужчина должен быть великодушен, и мужчину это не замарает. Героя даже не замарает, Цезаря не замарает!* – антропонім *Цезарь* є

вищим ступенем вияву ознаки і несе експресію позитивної конотації).

До прецедентних висловів належать цитати з текстів різного характеру. Прецедентні феномени, до яких апелює автор "Братів Карамазових", поділяються на три групи: 1) фольклорні (пісні, приказки, загадки, частівки, народні вірші, звичаї та традиції); 2) релігійні прецедентні тексти і ситуації; 3) літературні тексти. Крім експресивно-стилістичної функції, яка виявляється у посиленому емоційному впливі тексту, прецедентні вислови, актуалізуючи відповідні прецедентні тексти й ситуації, є сигналами підтекстової інформації. Слова Міті: *Боже, оживи поверженого у забора! Пронеси эту страшную чашу мимо меня!* є повторенням слів Христа, вимовлених напередодні хресного страждання й смерті. Ця репліка розглядається як проспективна вказівка на подальшу долю Дмитрія Карамазова. Яскравий образ Росії-трійки, що зустрічається у фіналі поеми М.Гоголя "Мертві душі", наводить у своїй промові прокурор: *Ах, тройка, птица тройка, кто тебя выдумал!* Але прокурор не поділяє захоплення письменника, дозволяє собі критикувати Гоголя: *...на мой грешный взгляд, гениальный художник закончил так или в припадке младенчески невинного прекрасномыслия, или просто боясь тогдашней цензуры.* Спостерігається імпліцитна авторська характеристика прокурора як дуже самовпевненої людини. Отже, прецедентні вислови сприяють розкриттю образів персонажів, експлікують авторські оцінки й конотації.

У третьому розділі «Сильні позиції роману "Брати Карамазови" як сигнали підтекстової інформації» аналізуються одиниці тексту, які зазнають виділення. У тексті досліджуваного художнього твору виявлено як обов'язкові (заголовок, початок і кінець твору), так і факультативні сильні позиції (епіграф, присвята, пролог, епілог), що свідчить про його глибоку інформативність. Широко представлено номінації, що входять до заголовкового комплексу роману. Інтерпретація заголовка складається з двох етапів: спочатку значення його реалізується проспективно, нашаровуючись на подальший зміст тексту, а потім відбувається остаточне, ретроспективне "розшифрування" імпліцитного змісту, закладеного в назві. Саме другий етап є вирішальним для розуміння змістово-концептуальної і підтекстової інформації художнього твору. Заголовки також виражають авторську іронію, пейоративну чи позитивну оцінку.

Аналіз заголовків різних рівнів показав, що в романі широко представлені заголовки з емоційною домінантою підтексту. Так, назва першої книги «*История одной семейки*» має велике значення для розуміння підтекстової інформації роману, а саме авторського ставлення

до героїв та їхньої оцінки Ф.М.Достоевським. Оцінка Карамазових виражається номінацією *смейка*, де вживання словотвірного форманта – суфікса *-к(а)* експлікує пейоративність, знижує статус референта, тобто сім'ї Карамазових. Яскравим експресивним сигналом є заголовок четвертої книги «*Надрывы*». Семантика цього іменника містить сильну емоційну складову: *надрыв* – це збудження, неприродність, хворобливість у вияві яких-небудь почуттів¹ (т. 7, с. 170). Заголовок виконує насамперед прогножуючу функцію, готує читача до сприйняття яскравих, сильних, емоційних сцен, які мають важливе значення для розуміння концепції художнього твору в цілому. Форма множини передбачає, що *надрыв* буде не один і що мова йде про різних героїв і про різну емоційну інформацію.

Формування підтексту пов'язано із семантичними змінами у заголовках у тих випадках, коли:

1. Заголовок відзначається особливостями граматичної структури: заголовки недієслівного і дієслівного типу. Першу групу представлено назвами-еквівалентами речень та заголовками-ланцюжками номінацій. Еквівалентами речень є такі номінації: «*В лакейской*», «*У Хохлаковых*», «*У отца*», «*У Грушеньки*», «*У Ильиной постельки*», «*За коньячком*», «*В темноте*». Основною функцією заголовків є локалізуюча, оскільки вони вказують місце, де відбуваються події. Письменник підкреслює тільки окрему ознаку ситуації, надаючи читачеві можливість «домалювати» картину.

Заголовки «*Черт. Кошмар Ивана Федоровича*», «*Речь прокурора. Характеристика*», «*Похороны Ильшечки. Речь у камня*» є ланцюжками номінацій, в яких друга частина виконує функцію підзаголовока, тобто інформативно-роз'яснювальну.

У дієслівних заголовках основне смислове навантаження несе дієслово. Заголовок «*Первого сына спровадил*» характеризується яскравим емоційно-оцінним компонентом. Розмовне дієслово *спровадить* – намагаючись позбутися когось, відправляти, випроводжати (т. 14, с. 1390) – експлікує ставлення Федора Карамазова до старшого сина Міті, коли той був ще маленьким, і пояснює їхні складні стосунки, коли Мітя виріс.

2. Заголовок містить алюзії. Назва третьої глави сьомої книги «*Золотые прииски*» має літературне джерело – роман Жорж Санд «*Мопра*». Саме читання цього літературного твору спонукає Хохлакову порадити Міті їхати до Сибіру на золоті копальні, щоб потім повернутися і сприяти загальному добробуту. Безумовно, заголовок експлікує іронічне ставлення автора до Хохлакової та її ідей.

¹ Тут і далі значення слів подано за Словарем современного русского литературного языка: В 17 т. / АН СССР. – М.-Л., 1958-1963 із зазначенням тому та сторінки.

3. Заголовки є компонентами дистантного повтору. Додаткові, контекстуальні смисли, на яких, власне, й будується підтекст, готуються на попередніх етапах розвитку сюжету. Явище дистанційного зіткнення двох відрізків тексту додає нові відтінки у сприйняття того, що вже відбувалося. Яскравим сигналом підтекстової інформації є заголовок «*Не ты, не ты!*». У назві представлено слова Альоші з його розмови з братом Іваном: – *Я одно только знаю... Убил отца не ты.* Цей вираз повторюється в тексті багаторазово, двічі виділяється курсивом. Заголовок вказує на значення пробачення для Івана, його душевні муки, що потім відображається у словах Альоші: *Я тебе на всю жизнь это слово сказал: не ты!*

4. Значення заголовка повністю реалізується тільки в поєднанні з іншими заголовками. Такі заголовки мають так зване зв'язане значення, під яким розуміється здатність номінації містити підтекст, який виявляється в зіставленні з іншими номінаціями схожої структури. Серед трьох заголовків «*Первое свидание со Смердяковым*», «*Второй визит к Смердякову*», «*Третье, и последнее, свидание со Смердяковым*» найяскравішим з погляду підтекстової інформації є третій. Саме авторське уточнення, що зустріч буде останньою, містить прихований смисл: більше не буде ніяких зустрічей зі Смердяковим, у цій главі розкривається загадка вбивства.

Отже, сприйняття заголовка – це перший і один з найважливіших кроків на шляху інтерпретації підтексту художнього твору.

Змістово-підтекстова інформація зачину роману являє собою авторські характеристики й оцінки, які Ф.М.Достоевський дає Федору Карамазову. Початок художнього твору відзначається високим ступенем експресивності й емоційності, який досягається вживанням у тексті слів з емоційно-оцінним значенням (... *тип человека не только дрянного и развратного, но вместе с тем и бестолкового...*) або додаванням відповідних словотвірних формантів (суфікс *-ишк-* надає іменнику *делишки* зневажливо-принизливого відтінку).

Фінальна фраза роману підводить підсумок твору: *И покончили нашего Митеньку!* Речення оформлено знаком оклику, що підкреслює його значення як підсумку. Зменшувально-пестлива форма антропоніма *Митенька* набуває іронічного забарвлення. Мовець використовує таку номінацію не для вираження власного позитивного ставлення до персонажа, а як цитацію інших героїв роману, яким небайдужа доля Карамазова. Але під час відтворення оцінна характеристика антропоніма змінюються з “плюса” на “мінус”, до іронії додається значення зловтіхи. Роль кінцівки дуже важлива для розуміння роману в цілому. Ефект

заклучних рядків “Братів Карамазових” полягає в тому, що вони підсумовують тему, відкриваючи новий, емоційно несподіваний поворот, показують усе в новому світлі. Формально конфлікт було розв’язано, але практично жодну сюжетну лінію не завершено остаточно.

Факультативні сильні позиції (епіграф, присвята, пролог, епілог) сприяють розшифровці інформації, яка стоїть “за текстом” і яку включено до вертикального контексту і фонових знань читача. Особливо це стосується епіграфа, який являє собою втілення одного з основних мотивів творчості Ф.М.Достоевського – мотиву воскресіння, що так яскраво виявився в романі “Брати Карамазови”.

ВИСНОВКИ

Аналіз тексту роману Ф.М.Достоевського “Брати Карамазови”, опис і дослідження експресивів з погляду експлікації ними підтекстової інформації дозволяють зробити загальні висновки.

Підтекстова інформація – це особливий вид інформації, який обов’язково представлений у художніх текстах. Визначення змістово-підтекстової інформації як прихованої, глибинної не означає, що цей тип інформації не представлений у тексті роману. За відсутності спеціальних засобів підтекстова інформація експлікується різними мовними засобами, які у контексті твору набувають здатності передавати додатковий смисл. Такі додаткові відтінки здебільшого є важливішими з погляду втілення концепції твору.

Роман “Брати Карамазови” – вершина творчості Ф.М.Достоевського, тому можна говорити про виключне значення відтворення підтексту твору, в якому втілено думки й переконання автора, його оцінки й характеристики, що даються не тільки персонажам і подіям, а й реальним сучасникам і дійсності, що оточувала письменника.

Серед мовних засобів створення й експлікації підтексту виділено власне авторизовані антропоніми, символи прецедентних феноменів (прецедентні імена й вислови) та сильні позиції тексту (заголовки, початок і кінець твору, присвята, епіграф, пролог, епілог). Усі виділені сигнали підтексту визначаються як експресивні, що характеризуються переважно наявністю експресивності 2 і експресивності 3, які створюються внаслідок взаємодії автор – текст і текст – реципієнт.

Власне авторизовані антропоніми представлені у романі різними номінативними моделями, які збігаються з номінативними моделями

реального антропонімікону як російського, так і іншомовного. Експресивне значення поетонімів реалізується завдяки таким характеристикам:

- 1) okazіональність номінації, яка свідчить про те, що ім'я є промовистим або непрямо характеризує персонаж;
- 2) експресивні словотвірні форманти, які надають номінації додаткового відтінку пестливості, зневажливості, принизливості;
- 3) форма, в якій ім'я вживається у тексті (повна дейктична форма, коротка, зменшувальна).

Такі номінації набувають здатності функціонувати як експресивні сигнали підтекстової інформації, головне призначення якої – опис і характеристика героїв крізь призму імен, мовленнєва характеристика персонажів, відбиття поглядів автора, емоційний вплив на читача.

Широкий культурний фон, представлений у романі “Брати Карамазови”, експлікується прецедентними іменами й висловами. Прецедентні імена, або антропоніми нульової авторизації, виконують функції локалізації, характеристизації, а також алюзивну й експресивну функції. У романі Ф.М.Достоевського антропоніми нульової авторизації функціонують як імпліцитні деталі, що формують пласт концептуальної й підтекстової інформації твору. Часто спостерігається апеляція не тільки до самого імені, а й до прецедентного тексту чи ситуації, в яких відображено характеристики прецедентного імені, зафіксовані у колективному когнітивному просторі носіїв мови. Прецедентні вислови, як і прецедентні імена, – це яскраві сигнали підтекстової інформації. Роман багатий на прецедентні вислови, що співвідносяться з фольклорними, релігійними й літературними прецедентними феноменами. Прецедентні вислови виявляють імпліцитну інформацію, що міститься у відповідних першоджерелах. Внаслідок їхнього використання досягається лаконізм і динамічність викладу. Крім того, у колективному когнітивному просторі закладено й емоційний інваріант сприйняття тих чи інших символів прецедентних феноменів, що не може не вплинути на створення певного емоційного фону сприйняття, формування і прогнозування читацьких емоційних оцінок.

Сильні позиції тексту – це одиниці, які зазнають виділення, що й зумовлює їхній експресивний характер. Заголовковий комплекс роману характеризується різноманітністю засобів експлікації підтекстової інформації. Широко представлені заголовки з емоційною домінантою підтексту. У заголовках також імпліцитно виражено авторську іронію, пейоративну чи позитивну оцінку. Формування

підтексту пов'язано з семантичними змінами заголовка в тих випадках, коли він має особливу граматичну структуру; містить алюзії; є компонентом дистантного повтору; коли значення заголовка повністю реалізується тільки в поєднанні з іншими заголовками. Особливість впливової сили заголовка полягає в тому, що вона виявляється ще на дотекстовому рівні, передбачає створення гіпотез, які ретроспективно, на ґрунті прочитаного тексту, можуть бути підтверджені або відхилені.

У взаємодії проспекції й ретроспекції полягає специфіка функціонування початку роману та його кінцівки. У початкових рядках яскраво виражена авторська настанова щодо подальшого розвитку роману, визначається головний герой твору. У фіналі "Братів Карамазових" міститься підтвердження того, що роман було написано передусім з метою описати й проаналізувати становлення Альоші Карамазова як особистості.

Факультативні сильні позиції роману (присвята, епіграф, пролог, епілог) апелюють до культурного фону твору, вимагають від читача знання лінгвістичних й екстралінгвістичних фактів, які мають вирішальне значення для інтерпретації підтексту. Особливо виділяється епіграф, який пізніше дослівно повторюється безпосередньо у тексті роману. Головна думка прецедентного тексту, стиснута до обсягів епіграфа, проходить через весь роман Ф.М.Достоевського. Життя героїв постає як своєрідне втілення ідеї, яка міститься у передтекстовій цитаті. Епіграф вирізняється сильним емоційно-оцінним навантаженням, яке не може не справити враження на читача.

Дослідження різних експресивних засобів з погляду експлікації ними підтексту роману Ф.М.Достоевського "Брати Карамазови" дає змогу зробити висновок про те, що експресиви є важливими засобами формування й вираження імпліцитних значень твору, найважливішими з яких є відображення авторської оцінки, передавання додаткової екстралінгвістичної інформації, емоційний вплив на читача.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Вуколова В.А. Особенности восприятия подтекстовой информации // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

- Збірник наукових праць. Серія: Філологія. Випуск 4. / Відп. ред. Іваницька Н.Л. – Вінниця: Вид-во Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М.Коцюбинського, 2002. – С. 142-146.
2. Вуколова В.А. Эмотивность как важнейший компонент общей экспрессивности художественного текста // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. праць / Редкол.: В.І.Гончаров (відп. ред.) та ін. – К.: Знання, 2002. – С. 255-261.
 3. Вуколова В.А. Экспрессивные функции антропонимов нулевой авторизации в романе Ф.М.Достоевского “Братья Карамазовы” // Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць. Випуск XIV. – Херсон: Айлант, 2002. – С. 331-334.
 4. Вуколова В.А. Имя собственное как средство актуализации подтекстовой информации // Мова і культура: Науковий щорічний журнал. Серія “Філологія”. Випуск 4. Том II, ч. 1: Культурологічний компонент мови. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2002. – С. 62-67.
 5. Вуколова В.А. Заглавие художественного текста как актуализатор важнейших текстовых категорий // Мова і культура: Науковий щорічний журнал. Серія “Філологія”. Випуск 5. Том I, ч. 1: Філософія мови і культури. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2002. – С. 67-72.
 6. Вуколова В.А. Особенности функционирования литературных антропонимов как составной части культурного фона художественного произведения (на материале романа Ф.М.Достоевского “Братья Карамазовы”) // Е.Ф.Карский и современное языкознание: Материалы IX Международных Карских чтений / Под ред. М.И.Конюшкевич: В 2 ч. Ч. 1. – Гродно: ГрГУ, 2003. – С. 329-348.
 7. Вуколова В.А. Начальные строки романа Ф.М.Достоевского “Братья Карамазовы” и их значение для интерпретации художественного произведения // Система і структура східнослов'янських мов: Сучасні тенденції розвитку слов'янських мов: Зб. наук. праць / Редкол.: В.І.Гончаров (відп. ред.) та ін. – К.: Т-во “Знання” України, 2003. – С. 262-268.

АНОТАЦІЯ

Вуколова В.О. Експресиви як сигнали підтекстової інформації (на матеріалі роману Ф.М.Достоевського «Брати Карамазови»). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.02 – російська мова. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2004.

Дисертацію присвячено дослідженню експресивів як сигналів підтекстової інформації роману Ф.М.Достоевського «Брати Карамазови». У дослідженні визначено сутність змістово-підтекстової інформації та підтексту як поняття, що лежить в основі її виділення.

Визначено основні види підтекстової інформації, що експлікуються за допомогою власне авторизованих антропонімів, мовні засоби створення експресивних номінацій; схарактеризовано функції антропонімів нульової авторизації як сигналів підтекстової інформації; досліджено роль прецедентних висловів у формуванні глибинного смислу твору.

Виявлено специфіку функціонування мовних одиниць, що зазнають виділення в тексті роману (заголовок, епіграф, присвята, пролог, початок твору, заключні рядки роману, епілог); доведено особливе значення ретроспективної інтерпретації назви роману для адекватного розуміння підтексту, закладеного автором; схарактеризовано особливості функціонування факультативних сильних позицій у межах вертикального контексту і фонових знань читача.

Ключові слова: Ф.М.Достоевський, «Брати Карамазови», експресив, підтекст, змістово-підтекстова інформація, імпліцитний смисл, власне авторизовані антропоніми, антропоніми нульової авторизації, прецедентний феномен, прецедентний вислів, сильна позиція тексту.

АННОТАЦИЯ

Вуколова В.А. Экспрессивы как сигналы подтекстовой информации (на материале романа Ф.М.Достоевского «Братья Карамазовы»). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.02 – русский язык. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2004.

Диссертация посвящена изучению роли экспрессивов как сигналов подтекстовой информации романа Ф.М.Достоевского «Братья Карамазовы».

Процесс чтения уже давно сравнивается с диалогом между писателем и читателем, что и позволяет рассматривать текст с двух сторон: с позиции автора и позиции читателя. Определяющим в организации текста является замысел автора. Писатель должен не только сформулировать известную систему значений, но и выразить внутренний смысл передаваемого сообщения. В диссертационном исследовании определяется значение содержательно-подтекстовой информации как информации, содержащей сообщение, не лежащее на поверхности, и понятия подтекст, которое служит основой для ее выделения. Не имея собственных средств выражения, подтекстовая информация представлена в тексте романа «Братья Карамазовы» при помощи экспрессивов – языковых единиц, основной функцией которых является экспрессия, то есть усиление воздействующей силы сообщения.

Установлено, что адекватное восприятие культурного фона художественного произведения является важным условием правильной интерпретации подтекста, заложенного автором. В диссертации проанализирована возможность экспликации подтекста при помощи антропонимов и символов прецедентных феноменов как компонентов культурного фона романа. Доказано, что собственно авторизованные антропонимы романа «Братья Карамазовы» выполняют функцию сигналов подтекстовой информации, когда они используются автором для описания героев, речевой характеристики персонажей, создают иллюзию непредназначенности текста неосведомленному читателю, отражают точку зрения автора и выражают его оценки, оказывают сильное эмоциональное воздействие на читателя.

Прецедентные феномены вербализуются в тексте при помощи символов, в качестве которых в диссертации анализируются антропонимы нулевой авторизации и прецедентные высказывания. Анализ антропонимов нулевой авторизации показал, что имена выполняют в тексте романа аллюзивную функцию, при помощи которой актуализируются известные события, связанные с конкретными людьми или персонажами; характеризующую функцию, превращаясь в имя-символ и вызывая определенный инвариант восприятия; функцию выражения оценки и экспрессивно-стилистическую функцию.

Установлено, что прецедентные высказывания (фольклорные, религиозные, литературные), перекликаясь с соответствующими прецедентными текстами и ситуациями, являются сигналами подтекстовой информации, способствуя раскрытию образов

персонажей, эксплицируя авторские оценки, коннотации.

Произведен детальный анализ единиц текста, подвергшихся выдвигению. В тексте исследуемого художественного произведения представлены как обязательные (заглавие, подзаголовки, начало и конец произведения), так и факультативные сильные позиции (эпиграф, посвящение, пролог, эпилог), что свидетельствует о его глубокой информационной насыщенности.

Анализ заголовков различного уровня показал, что формирование подтекста связано с семантическими изменениями заглавия в тех случаях, когда: 1) заглавие отличается особенностями грамматической структуры; 2) заглавие содержит аллюзии; 3) заглавия являются компонентами дистантного повтора; 4) значение заглавия полностью реализуется только в сочетании с другими заголовками.

Основное назначение подтекста, заключенного в заголовках – выражать авторскую оценку, оказывая эмоциональное воздействие на читателя, а также дать характеристику персонажам и событиям, описанным в романе, в тех случаях, когда прямое выражение позиции автора выглядит искусственно и неуместно.

Начало и конец романа обладают особым типом информативности: начало эксплицирует авторские установки и интенции, ориентирует в дальнейшем повествовании, а концовка позволяет читателю проверить правильность своих первоначальных предположений и открывает возможность увидеть все в новом свете, предсказать последующее “послетекстовое” развитие событий.

Факультативные сильные позиции помогают расшифровать информацию, которая стоит “за текстом” и включается в вертикальный контекст и фоновые знания читателя.

Таким образом, правильное смысловое восприятие романа и понимание замысла художника во многом зависит от адекватной интерпретации подтекстовой информации, заложенной в сильных позициях текста и эксплицируемой при помощи экспрессивно-эмоциональных средств.

Основные результаты диссертационного исследования можно использовать при изучении современного русского литературного языка, стилистики, лингвистического анализа художественного текста.

Ключевые слова: Ф.М.Достоевский, “Братья Карамазовы”, экспрессив, подтекст, содержательно-подтекстовая информация, имплицитный смысл, собственно авторизованные антропонимы, антропонимы нулевой авторизации, прецедентный феномен, прецедентное высказывание, сильная позиция текста.

ANNOTATION

Vukolova V.O. Expressive means as signals of subtextual information (on the basis of F.Dostoyevsky's "The Brothers Karamazov"). – Manuscript.

The dissertation for the Candidate degree in Philology, speciality 10.02.02 – Russian language. – M.P.Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2004.

The dissertation focuses on research of expressive means as signals of subtextual information of F.Dostoyevsky's "The Brothers Karamazov". In this dissertation the essence of subtext as a key concept of subtextual information and subtextual information itself are analyzed.

The thesis researches major types of subtextual information which can be expressed by self-authorized anthroponyms and language means of creation expressive anthroponomy; characterizes functions of non-authorized anthroponyms as signals of subtextual information; describes the precedent expressions' role in creating the implicit meaning of the novel.

The dissertation researches particular features of advanced language units of the novel's text (the title, the epigraph, the dedication, the prologue, the beginning of the novel, the final lines, the epilogue); proves the exclusive role of retrospective interpretation of the novel's title for understanding the author's subtext; characterizes functioning of optional strong units of the text within the limits of a reader's vertical context and background knowledge.

Key words: F.Dostoyevsky, "The Brothers Karamazov", expressive means, subtext, subtextual information, implicit meaning, self-authorized anthroponyms, non-authorized anthroponyms, precedent phenomenon, precedent expression, strong units of the text.

Підписано до друку 26.02.2004. Формат 60x90/16
Ум.друк.арк. 1,0. Обл.-вид.арк. 1,25
Наклад 100 прим. Зам. № 2882.

Віддруковано ПВКП «СК-Центр»
м. Вінниця, вул. Пушкіна, 38, корп.2

